

FATMA NEVİN VARGÜN
HEVAL, SEN DAHA ÖZGÜRLEŞMEDİN Mİ?

Heval, Sen Daha Özgürleşmedin mi?

© Fatma Nevin Vargün

© Dipnot Yayınları, 2025

ISBN: 978-625-6742-34-5

Dipnot Yayınları: 440

1. Baskı, 2025/Ankara

Editör: Handan Çağlayan

Kapak Tasarımı: Ilgın Fidan

Kapak ilustrasyonu: © 2022 Eda Çağlı Çağlarırnak

Bu illüstrasyon, İstanbul Toplumsal Cinsiyet Müzesi'nin 2022 yılında açtığı 'Vardık, Varız, Var Olacağız! KESK'li Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mücadelesi' adlı sanal serginin Fatma Nevin Vargün salonu için üretilmiştir.

Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Ltd. Şti.

Baskı: Sözkese Matbaacılık (Sertifika No: 13268)

İvedik O.S.B 1518. Sok Mat-Sit İş Merkezi No:2/40

Yenimahalle/ANKARA ■ Tel: (0312) 395 21 10

DİPNOT YAYINLARI (Sertifika No: 48147)

Selanik Cad. No. 82/24 Kızılay / Ankara

Tel: (0 312) 419 29 32 ■ Faks: (0 312) 419 25 32

e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com

www.dipnotkitap.com

FATMA NEVİN VARGÜN

**Heval, Sen Daha
Özgürleşmedin mi?**

İçindekiler

ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	23

I. BÖLÜM

KARS'TA GEÇEN ÇOCUKLUK	27
Doğduğum Ev	27
Çocukluğumdaki Kars	30
Dedelerim ve Babam	41
Köylerimizdeki Yaşam ve İlk Kürtlük Algımın Oluşması	50

II. BÖLÜM

70'Lİ YILLARDA SİYASİ İKLİM	67
Kars'a Gidiş ve Ankara'ya Dönüş	67
Siyasete İlk Girişim	70

Evlilik, Ankara'dan Ayrılış ve 12 Eylül'le Altüst Olan Yaşamlarımız	75
Siyasette Yeni Başlangıç.....	80

III. BÖLÜM

90'LI YILLARDA KÜRT HAREKETİ VE YARATTIĞI KURUMLAR	87
Kürt Kadınlarının Durumu.....	93
Toplumsal Muhalefet ve İşkenceyle Mücadele	97
Kadınlara Yönelik Devlet Şiddeti	101
Kürt Hareketi ve Newroz.....	104
Kürt Kadın Hareketinin İlk Örgütlenme Deneyimi Başlıyor	105
İlk 8 Mart Kutlamaları.....	108
Kürt Siyasetinde Yer Almanın Tehlikeli Olduğunu Fark Ediyorum	115
İkinci Kadın Konferansı	119
Heval, Sen Daha Özgürleşmedin mi?	121
Abdullah Öcalan Türkiye'ye Getiriliyor	123
İlk Seçim Deneyimim	126
Gözaltı Deneyimlerim Çeşitleniyor.....	129
Üçüncü Kadın Konferansı	135
Mali Sorunlara Çözüm Üretiyoruz	138
İsveç Ziyareti	141
2000'li Yıllar	143
Ölüm Oruçları.....	148

HADEP Merkezi Kadın Kolları Birinci Kongresi..	150
Türkiye Kadın Hareketiyle Ortaklaşmalar Hız Kazanıyor	152
HADEP Dördüncü Olağan Kongresi ve Kadınların Kazanımları	155
2001 Yılı	160
Medeni Yasa'nın Değişimi.....	161
Kadın İntiharları	162
Dördüncü Kadın Konferansı	165
Demokratik Özgür Kadın Hareketi'ne (DÖKH) Geçiş	170
Türkiye Kadın Hareketiyle Ortak Eylemlilik Süreci ve Amargi'nin Kuruluşu	171
Barış İçin Sürekli Kadın Platformu	172
Anadili	177
2002 Yılı	180
Türkiyeli Kadınlarla Kürt Kadınları Buluşuyor ...	180
Kurtuluşumuzu Örgütleyelim Konferansı	181
İkinci İsveç Ziyareti.....	182
Kadın Koalisyonu	185
3 Kasım Seçimleri.....	186
Kadınlar Birbirine Doğru Yürüyor	192
2003-2004 Yılları	194
Barış Mücadelesi Sürüyor	196
Özgür Toplum Partisi (Özgür Parti)	197
DEHAP'ın Yenilenme Süreci	203

Yerel Seçimlere Hazırlık	206
Yerel Siyaset Çalışma Grubu.....	207
Yerel Seçimler Süreci.....	209
Yerel Siyaset Çalışma Grubu ile Kadın Belediye Başkanları Çalışmaları.....	218
Yerel Yönetimlerde Kadınlar İçin Gerçekleştirilen Projeler.....	223
Kürt Siyasetinde Yaşanan Altüst Oluşlar ve Kadın Tasfiyesi.....	224
Kadın Cinayetlerinde Yaşanan Bir İlk	229
2005-2006 Yılları	230
Karen Hughes ile Kadınların Buluşması.....	230
2. Kızıltepe Kültür ve Sanat Kadın ve Çocuk Festivali.....	232
Kırk Örük Kadın Kooperatifi.....	237
Sessiz Oturma Eylemi.....	250
Yazma Sürecim.....	251
Bellegimde İz Bırakan Eylem	256
Yol Öykümün Sonuna Yaklaşırken	258
Yol Öykümü Şimdilik Bitirirken... ..	261

T e ş e k k ü r

Bu kitabı yazarken çok şanslıyım. Zira ilk kitap yazma deneyiminin verdiği endişe ve kaygılarımı hafifleten, öneri ve katkılarıyla beni güçlendiren çok dostum vardı. İlk editörlüğümü yapmasını rica ettiğimde; “memnuniyetle yaparım” diyen İlknur Üstün’le yola çıktım. Yazdığım ilk otuz sayfanın değerlendirmesini yapmak üzere sözleştiğimiz kafeye bir saat erken gidip, “ne diyecek” diye beklediğim günlerin üzerinden üç yıldan biraz daha fazla zaman geçti. Bu günler içinde gösterdiği sabır ve emek için İlknur Üstün’e...

Kitabın kurgusu konusunda önermeleriyle yolumu açan, güç veren Aksu Bora’ya...

Büyük bir titizlikle, zaman ayırıp üzerinde çalışan, o hiç bitmeyen enerji ve coşkusuyla beni yüreklendiren Alanur Cavlin’e...

Daha yazmaya başlamadan önsöz için söz aldığım, birlikte uzun yıllar siyasette yoldaşlık yaptığımız ve kitabımın editörü olarak çok titiz bir emek harcayan Handan Çağlayan’a...

İlk okumalarını yaparak önerileri ve hatırlatmalarıyla güçlendiren Hümeysra Tusun, Selma Güzel, Selen Vargün Alıtkan, Zeren Somunkıran ve Levent Kanat’a...

Kitabımın basılmasına karar veren Dipnot Yayınevi Yayın Kurulu üyelerine ve Emirali Türkmen’e çok teşekkür ederim.

Kürt kadın hareketi içinde birlikte çalıştığım ama kitapta ismine yer veremediğim yüzlerce kadın arkadaşıma ise özür borçluyum. Adana ve Ankara il, ilçe ve mahalle kadın kollarında ve Merkezi kadın kollarında, Türkiye’nin çeşitli illerin-

deki kadın kollarında birlikte mücadele verdiğimiz kadınların hiçbirisi belleğimden, anılarımdan silinmedi. Hepsi taptaze duruyor. Aralarında tasfiyeye uğrayan arkadaşlarımın da bulunduğu pek çoğunun artık siyasetten uzak farklı yaşamlar sürdürmeleri nedeniyle, kitapta isimlerinin geçmesi onlar açısından istenmeyen durumlara yol açabilirdi. Kaldı ki kitabın kapasitesi de buna elvermeyeceğinden çok az sayıda kadının adına yer verebildim. Adlarını anamadığım ve Kürt kadın hareketine büyük emekler veren arkadaşlarımdan özür dilerim.

ÖNSÖZ

Handan Çağlayan

Heval, Sen Daha Özgürleşmedin mi, Fatma Nevin Vargün'ün, merkezine politik faaliyetlerini koyduğu otobiyografik bir anlatı. Bu anlatı aynı zamanda söz konusu faaliyetlerin içinde cereyan ettiği döneme, öznel bir tanıklık da sunuyor. Kitabı, iki çocuk annesi feminist bir öğretmenin, İlerici Kadınlar Derneği – İKD üyeliği ile başlayan ve sendikacılıktan siyasi parti çalışmalarına, Kürt kadın örgütlenmesine ve oradan da bağımsız kadın çalışmalarına uzanan hikayesi olarak okumak da mümkün; Türkiye siyasi tarihine ve Kürt siyasal hareketine gündelik hayatın içinden bakan bir dönem anlatısı olarak okumak da. İç içe geçmiş bu ikili anlatı pek çok açıdan önem taşıyor.

Her şeyden önce kadınların kendi hikayelerini yazmaları başlı başına öneme sahip. Yazar William L. Randall, *Bizi “Biz” Yapan Hikayeler* isimli kitabında, hikaye yazma/ anlatma ile benlik ve kimlik arasındaki sıkı ilişkiye dikkat çeker.¹ İnsanlar hikayelerini oluştururken unuttukları ve

¹ William L. Randall. (1999). *Bizi “Biz” Yapan Hikayeler Kendimizi Yaratma Üzerine Bir Deneme*, (çev. Şen Sürer Kaya), Ayrıntı, İstanbul.

anımsadıklarıyla, olayları, olguları, durumları birbirine bağlama biçimleriyle benliklerini de oluştururlar. Sürekli değişerek yeniden kurulan, birbirine eklemlenen hikayeler, hayatlarına ve dünyayla ilişkilerine anlamlı bir bütünlük katar. Kendi hikayesini yazma, benlikle ilişkili olduğu ölçüde, toplumsal iktidar ilişkilere müdahale niteliği de taşır. Hikayesini yazma, kişiye bu ilişkiler içinde fail olma ve kendisini kuşatan dünyayı tanımlama, onu adlandırma olanağı verir.

Kadınlar gibi toplumsal hiyerarşiler silsilesi içinde en altlara yerleştirilenler, aynı zamanda hikayesini yazma olanağı elinden alınanlardır da. Popüler düzlemde sıkça başvuru alan “Aslanlar kendi hikayelerini yazana değin av hikayeleri avcılarının kahramanlıklarını anlatır” özlü sözü, hikayesini anlatma hakkı elinden alınanların yazgısına gönderme yapar. Feminist yazar Carolyn G. Heilbrun, *Kadının Özyaşamını Yazarken...* isimli klasikleşmiş kitabında, kadınların, erkek egemen toplumsal hiyerarşiler içinde adsız bırakıldıklarını ifade ederken, bu duruma dikkat çeker. Ona göre adsız bırakılma aynı zamanda öyküsüz de bırakılmaktır.² Duygu Asena, aynı duruma, 1987 yılında yayınlanan *Kadının Adı Yok* isimli kitabı ile işaret etmişti.³ Asena’nın manifesto niteliğindeki bu kitabı, yayınlandığında büyük bir yankı uyandırmıştı. Yaptığı etki haksız da sayılmazdı. Çünkü *Kadının Adı Yok* derken sadece bir durum saptaması yapmakla yetinmiyordu Asena. Kadınlara kendi adını koyma, o ada sahip çıkma çağrısında da bulunuyordu. Bu ise ister bireysel düzlemde olsun, isterse kolektif,

² Carolyn G. Heilbrun (1992) *Kadının Özyaşamını Yazarken* (çev. Yurdanur Salman, Gülşat Aygen), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

³ Duygu Asena (1987). *Kadının Adı Yok*, Doğan Kitap, İstanbul.

ancak kendi hikayesini yazmayla mümkün olabilirdi. Aradan geçen yıllar, Asena'nın çağrısının devrimci niteliğini gösterdiği gibi kadınların kendi hikayelerini yapma ve yazma konusunda ne denli güçlü bir iradeye sahip olduklarını da gösterdi.

Fatma Nevin Vargün'ün anlatısı da bu bağlamda değerlendirilebilir. O da Asena'nın yıllar öncesinden yankılanan kendi adını koyma çağrısına kulak veriyor. Anımsadıklarıyla, altını çizdikleriyle, itiraz ettikleri ve savunduklarıyla, yaşadıklarını anlamlı bir bütün haline getiriyor. Anlattığı dönemin olaylarını, olgularını, içinde yer aldığı politik süreçleri, bu hikayenin prizmasından geçirerek yorumluyor. Kendi hikayesini yazarken, hikayesini içine yerleştirdiği ilişkiler bütününe ve ana hikaye(ler)e de müdahalede bulunuyor.

Eser Köker'in 2011 yılında, Ankara'nın feminist yayınevi Ayizi'nde kadın otobiyografilerine/biyografilerine ilişkin yürüttüğü unutulmaz atölye çalışmasında ele alınan konulardan birisi de klasik otobiyografiler ile kadın otobiyografileri/biyografileri arasındaki farklar idi.⁴ Bu başlık altında incelediğimiz kadın otobiyografileri ve biyografilerinden öğrendiklerimiz özetle şöyleydi: Klasik otobiyografiler çoğunlukla kamusal alana, o alanın kişilerine ve olaylarına odaklanır. Doğrusal bir anlatıya sahiptirler ve birer başarı hikayesi anlatırlar. Kadın otobiyografileri ne başarı hikayelerini mutlaklaştırır, ne kamusal alanın ütülü/örtülü ilişkilerinin doğrusal bir çizgide ilerlemesine izin verir. Onların

⁴ Eser Köker'in bahsedilen atölye çalışması da dahil yaptığı çalışmalara, eserlerine ve ilgi alanına giren çeşitli konulara ilişkin makalelerin yer aldığı iki ciltlik derleme için bkz. Ülkü Doğanay, Halise Karaaslan Taşlı ve İnan Özdemir Taştan (der.) (2024). *Feminizm Aktivizm Gündelik Hayat*, İmge, Ankara.

anlatılarında, kamusal/özel alan arasındaki ilişkinin bin bir çeşidi, kadın deneyimlerinin ve kadın emeğinin görünmezliğinin farklı biçimleri, başarı hikayelerinin gizlediği alt metinler, yani bir çeşit dilsizlik, bir çeşit mırıldanma satır aralarından okuyucusuna seslenir. Özdeşünümse bir nite-lik taşıyan kadın otobiyografileri, gerilimleri, çelişkileri, karışıklıkları içinde barındırır. Kadınların kamusal alanda görünmeyen dünyalarına; toplumsal hiyerarşiler içinde maruz kaldıkları çelişkileri, gerilimleri aşma gücünü her zaman veremeseler bile en azından bunlara katlanmalarını mümkün kılan kadın dostluklarına dair unsurlar barındırır.

Bu açıdan bakıldığında Fatma Nevin Vargün'ün anlatısı, kamusal alana odaklanmış olmakla birlikte, kadın otobiyografilerinin kimi özelliklerini de taşımakta. Aşağıda aktarılacağı gibi kamusal alana özgü eşitlik varsayımı ile özel alandaki eşitsizliğe, bu iki alanın birbirinden kategorik olarak ayrılmasına yaptığı itiraz bu bağlamda değerlendirilebilir. Toplumsal, politik olayların, kadın hayatlarının içinden, onların deneyimleri ışığında anlatılması da öyle. Kadın dostluğunun önemini, hayatının kimi kritik dönemlerine ilişkin anılarından söz ederken sık sık tekrarlıyor. Ayrıca anlatısının önemli unsurlarından birisi de özdeşünümse-lik. Eğitimli, meslek sahibi bir kadın olarak, köyleri zorla boşaltıldığı için Adana'ya göç etmiş Kürt kadınlarla ilk karşılaşmasına dair aşağıdaki ifadeleri, bunun çarpıcı örneklerinden birisi örneğin:

“Altı ay kadar hiç konuşmadan mahalle toplantılarını sadece dinleyici olarak gözlemledim. Gelirken taşıdığım tepeden bakışım bu altı ayda yerle bir oldu. Bu bakış açısı benim gibi partiye destek ver-

mek isteyen okumuş yazmış, meslek sahibi ve herhangi bir yakını dağda olmayan kadınların hemen hepsinde mevcuttu.”

Fatma Nevin Vargün’ün kitabının başka bir yönü ise Kürt kadınların kolektif hikayesinin Türkiye’deki yasal siyasi parti çalışmaları bağlamına dair zengin unsurlar barındırması. Yazarın 1996’dan 2006 yılına değin bu çalışmalarda yer almış olması, bu döneme ilişkin içerden bir tanıklığı mümkün kılıyor. Kürt kadınların toplumsal ve politik katılımına ilişkin son yıllarda hatırı sayılı bir literatür oluşmasına karşın, katılımlarının gerisindeki süreçlere, etkenlere, motivasyon kaynaklarına eğilen kaynaklar sınırlı. Bu alandaki ilk çalışmalardan birisi Metin Yüksel’in, 2006 yılında uluslararası prestijli akademik bir dergide yayınlanan “Kürt kadınların Türkiye’de milliyetçilik ile karşılaşması” başlıklı makalesi idi.⁵ 2007 yılında yayınlanan *Analar Yaldaşlar Tanrıçalar Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu* kitabım da Kürt kadınların politik katılımının gerisinde bulunan ve çoğu kamusal alanda görünmez olan süreçlere dikkat çeken ilk çalışmalardan biri oldu.⁶ Kuşkusuz bu bağlamda bahsedilmesi gereken en önemli çalışmalardan birisi ise gazeteci ve politikacı Gültan Kışanak’ın derlediği *Kürt Siyasetinin Mor Rengi* kitabıdır.⁷ Kışanak’ın cezaevinde iken derlediği ve 2018’de yayınlanan kitapta, kendileri de cezaevinde bulunan 22 Kürt kadın politikacı-

⁵ Metin Yüksel (2006), “The Encounter of Kurdish Women with Nationalism in Turkey”, *Journal of Middle Eastern Studies*, 42(5), 777 – 802.

⁶ Handan Çağlayan, (2007). *Analar Yaldaşlar Tanrıçalar*, İstanbul, İletişim, (7. baskı 2024).

⁷ Gültan Kışanak (der) (2018). *Kürt Siyasetinin Mor Rengi*, (editör: Hülya Hacıosmanoğlu), Dipnot, Ankara. (3. baskı: 2018).

nın deneyimleri yer almakta. Kitap, Kürt kadınların; hem kadın hem de Kürt olarak kendi hikayelerini yazmalarının, kendi adlarının koymalarının özgün bir örneğidir. Derlemede yer alan bireysel hikayeler, Kürt olarak kimliklerini, kadın olarak failliklerini kabul etmek istemeyen ataerkil devlet pratiklerine, içinde yer aldıkları siyasi partilerin, belediyelerin ve parlamento gibi Türkiye'nin siyasi kurumsal yapısının erkek egemen karakterine karşı verdikleri çoklu mücadeleye dair kolektif bir hikaye oluşturur. Resmi tarihe ve siyasal alanın erkek egemen niteliğine yapılan bir müdahaledir bu hikaye.

Fatma Nevin Vargün'ün kitabı ise söz konusu hikayeye yapılan özgün, bireysel bir katkı olarak değerlendirilebilir. Özgün olmasının nedenlerinden birisi, hem kendisinin hem de kitapta yer yer sözünü ettiği kadınların, *Kürt Siyasetinin Mor Rengi*'ndekilere göre daha geniş bir yelpazede yer alıyor olmaları. Kışanak'ın derlemesi, kendisinin de kitabın önsözünde ifade ettiği gibi yerel ve genel siyasette temsil görevi üstlenmiş ve derlemenin hazırlandığı tarihte cezaevinde olan kadınların deneyimleri ile sınırlı. Vargün'ün kişisel hikayesi ise ilçe kadın komisyonlarından başlayan, merkezi düzeydeki kadın kollarına ve ötesine uzanan daha geniş bir deneyim alanına yayılıyor.

1995 yılında, HADEP'in örgütlü olduğu yerlerde dağınık bir şekilde toplanmaya başlayan kadın komisyenleri, günümüzde gelene değin çok geniş bir alanı etkileyecek şekilde gelişti ve güçlendi. Kitapta bahsedilen HADEP, DEHAP ve Özgür Parti ile sonrasında farklı adlarla kurulan ardıllarının kurumsal yapıları, işleyişleri zaman içinde değişti. Eşit temsil ilkesi benimsendi. Kadınların karar ve yö-